

2014. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3383>
2. Основи регіонального управління в Україні : підручник / авт.-упоряд. : В. М. Вакуленко, М. К. Орлатий, В. С. Куйбіда та ін. Київ : НАДУ, 2012. 576 с.
  3. Сталий розвиток. URL: http://uk.wikipedia.org/wiki/Сталий_розвиток
  4. Долішній М. І. Регіональна політика на рубежі ХХ–ХХІ століть: нові пріоритети : монографія. Київ : Наукова думка, 2006. 512 с.
  5. Герасимчук З. В., Вахович І. М. Регіональна політика фінансового забезпечення сталого розвитку. *Регіональна економіка*. 2008. № 2. С. 59–72.
  6. Infrastructure Development in Support of Regional Integration / Southern African Development Community. URL: <https://www.sadc.int/pillars/infrastructure-development-support-regional-integration>
  7. Transformative Outcomes Through Infrastructure. URL: https://transformativeinfotracker.github.org/overview/?gclid=CjwKCAjwpqCZBhAbEiwAa7pXeW7v05BMttoVol_eFwR_QpbzVm7K5zJ_f8lvrms1U3mL3B9KjlxExoCvW0QAvD_BwE
  8. Узунов В. В. Розвиток інноваційної інфраструктури регіонів України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2012. № 8. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=638>

REFERENCES

Dolishnii, M. I. *Rehionalna polityka na rubezhi XX-XXI stolit: novi priorityety* [Regional Policy at the Turn of the XX-

- XXI Centuries: New Priorities]. Kyiv: Naukova dumka, 2006.
- Herasymchuk, Z. V., and Vakhovych, I. M. "Rehionalna polityka finansovoho zabezpechennia staloho rozvytku" [Regional Policy of Financial Providing of Sustainable Development]. *Rehionalna ekonomika*, no. 2 (2008): 59-72.
- "Infrastructure Development in Support of Regional Integration". Southern African Development Community. <https://www.sadc.int/pillars/infrastructure-development-support-regional-integration>
- Mushchynska, N. Yu. "Zbalansovanyi rozvytok rehionu: teoretichnyi aspekt" [Balanced Development of a Region: Theoretical Aspect]. *Efektivna ekonomika*, no. 2 (2014). <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3383>
- Osnovy rehionalnoho upravlinnia v Ukraini* [Basics of Regional Administration in Ukraine]. Kyiv: NADU, 2012.
- "Stalyi rozvytok" [Sustainability]. http://uk.wikipedia.org/wiki/Сталий_розвиток
- "Transformative Outcomes Through Infrastructure". https://transformativeinfotracker.github.org/overview/?gclid=CjwKCAjwpqCZBhAbEiwAa7pXeW7v05BMttoVol_eFwR_QpbzVm7K5zJ_f8lvrms1U3mL3B9KjlxExoCvW0QAvD_BwE
- Uzunov, V. V. "Rozvytok innovatsiinoi infrastruktury rehioniv Ukrainy" [Development of Region's Innovative Infrastructure in Ukraine]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*, no. 8 (2012). <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=638>

УДК 332.146.2 (332.133.44) (045)

JEL: R11; R12; R19

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-11-133-141>

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ РЕГІОНУ В КОНТЕКСТІ ЇХ РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

©2022 ТОПАЛОВА І. А.

УДК 332.146.2 (332.133.44) (045)

JEL: R11; R12; R19

Топалова І. А. Шляхи підвищення результативності діяльності суб'єктів господарювання регіону в контексті їх ресурсного забезпечення

У статті на основі теоретико-методологічного дослідження проаналізовано шляхи підвищення результативності діяльності суб'єктів господарювання регіону. Розроблено концептуальну модель підвищення результативності суб'єктів господарювання з позиції отримання економічного та соціального ефекту. Вдосконалено понятійно-категоріальний апарат регіональної економіки та економіки підприємств шляхом введення поняття «рівень адаптації суб'єктів господарювання регіону до зовнішнього (екзогенного) оточення». Запропоновано введення комплексного показника «рівень адаптації суб'єктів господарювання регіону до зовнішнього (екзогенного) оточення», який рекомендовано розглядати в сукупності таких складових, як: рівень адаптації персоналу до змін; мотивація суб'єктів господарювання щодо впровадження інноваційних і технологічних змін; створення інформаційного простору для суб'єктів господарювання; можливість (технічна) переходу суб'єктів підприємництва до нового рівня господарювання; перспективи наявності та ефективного використання ресурсного потенціалу суб'єкта господарювання. Зроблено висновок, що результативність та ефективність діяльності суб'єктів господарювання регіону дещо різняться між собою: результативність є агрегуючим і узагальнюючим показником, а ефективність виступає її складовою. У діяльності суб'єктів господарювання важливою умовою їх подальшого функціонування є виконання умови, коли результати економічної діяльності (прибуток) перевищують витрати (тоді виникає позитивний ефект) і навпаки (негативний ефект). Запорукою підвищення результативності діяльності суб'єктів господарювання є наявність, відтворення та раціональне (ефективне) використання ресурсно-сировинної бази та їх потенціалу. Наявний або відтворений потенціал ресурсного забезпечення регіону дозволить провести прогностичний сценарій, тобто здійснити оцінку подальшого соціально-економічного розвитку. Потенціал ресурсного забезпечення регіону дасть можливість досягти товарну та продуктову безпеку та запровадити принципи імпортзаміщення, а завдяки можливостям соціально-економічної системи (регіону) трансформувати ресурси в готові товари та продукти – здійснити інтеграцію у глобальний простір.

Ключові слова: результативність діяльності, суб'єкти господарювання, рентабельність суб'єктів господарювання, регіональна економіка, ресурсне забезпечення, зовнішні фактори впливу, рівень адаптації.

Рис.: 2. **Табл.:** 2. **Формул:** 3. **Бібл.:** 10.

Топалова Ірина Анатоліївна – кандидат економічних наук, доцент, старший науковий співробітник відділу розвитку підприємництва, Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України (Французький бульвар, 29, Одеса, 65044, Україна)

E-mail: djesi@te.net.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7845-6612>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/883130>

UDC 332.146.2 (332.133.44) (045)

JEL: R11; R12; R19

Topalova I. A. The Ways to Increase the Effectiveness of the Economic Entities of the Region in the Context of their Resource Provision

The article, on the basis of theoretical and methodological research, analyzes ways to improve the effectiveness of economic entities in the region. A conceptual model for improving the effectiveness of economic entities from the standpoint of obtaining an economic and social effect is developed. The conceptual and categorical apparatus of the regional economy and the economy of enterprises has been improved by introducing the concept of «the level of adaptation of economic entities in the region to the external (exogenous) environment». It is proposed to introduce a comprehensive indicator «the level of adaptation of economic entities in the region to the external (exogenous) environment», which is recommended to be considered in the aggregate of such components as: the level of adaptation of staff to changes; motivation of economic entities to introduce innovative and technological changes; creation of an information space for economic entities; the possibility (technical) of the transition of economic entities to a new level of management; prospects for the availability and effective use of the resource potential of an economic entity. It is concluded that the effectiveness and efficiency of the activities of economic entities in the region are somewhat different from each other: effectiveness is an aggregate and generalizing indicator, and efficiency is its component. In the activities of economic entities, an important condition for their further functioning is the fulfillment of the condition when the results of economic activity (profit) exceed costs (then a positive effect arises) and vice versa (negative effect). The key to improving the effectiveness of economic entities is the availability, reproduction and rational (effective) use of the resource and raw material base and the potential of these entities. The available or reproduced potential of the region's resource provision allows for implementation of a predictive scenario, that is, to assess further socioeconomic development. The potential of resource provision in the region will make it possible to achieve commodity and food security and introduce the principles of import substitution, and thanks to the capabilities of the socioeconomic system (region) to transform resources into finished goods and products – to fulfill an integration into the global space.

Keywords: effectiveness, economic entities, profitability of economic entities, regional economy, resource provision, external factors of influence, level of adaptation.

Fig.: 2. **Tabl.:** 2. **Formulae:** 3. **Bibl.:** 10.

Topalova Iryna A. – PhD (Economics), Associate Professor, Senior Research Fellow of the Department of Entrepreneurship Development, Institute of Market Problems and Economic-Ecological Research of NAS of Ukraine (29 Frantsuzkyi Blvd., Odesa, 65044, Ukraine)

E-mail: djesi@te.net.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7845-6612>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/883130>

Сучасні особливості процесу господарювання, в яких функціонують соціально-економічні системи (регіони, підприємства), дозволяють створити умови щодо формування та використання ресурсно-сировинної бази. Наявність ресурсного потенціалу дозволяє реалізувати такі завдання підприємства, як: забезпечення ресурсної незалежності, зниження витрат виробництва, впровадження новітніх технологій, скорочення часу на бізнес-процеси, підвищення ефективності та результативності діяльності суб'єктів господарювання, залучення кваліфікованого персоналу, підвищення рівня адаптації до зовнішніх факторів та рівня конкурентоспроможності підприємств тощо.

Підприємницька діяльність, як і будь-який вид господарської діяльності, потребує оцінки ефективності використання ресурсно-сировинної бази. Дана оцінка, у сукупності зі стратегічними цілями суб'єктів господарювання, дозволяє визначити їх результативність і вектори подальшого розвитку.

Сучасними авторами, які досліджували питання результативності діяльності суб'єктів підприємництва, є: Б. Буркинський, С. Покропивний, М. Войнаренко, В. Геєць, Т. Уманець, А. Лайко, В. Горячук,

Н. Шлафман, В. Захарченко, Л. Лігоненко, Д. Кирсанов, Л. Шешко, О. Кравченко та ін. Дані автори розглядають результативність діяльності з позиції отримання економічного результату. Однак не розробленими залишаються питання отримання синергетичного ефекту суб'єктами господарювання регіону від урахування факторів зовнішнього (екзогенного) впливу, що дозволить значно підвищити рівень їх адаптації.

Метою даної роботи є дослідження передумов адаптації суб'єктів господарювання регіону до зовнішніх (екзогенних) факторів впливу з позиції підвищення результативності їх діяльності щодо ресурсного забезпечення.

Дана мета дозволила сформулювати такі завдання:

- ✦ провести теоретико-методологічне дослідження щодо підвищення результативності діяльності суб'єктів господарювання;
- ✦ здійснити зіставлення термінів «ефективність» і «результативність» діяльності суб'єктів господарювання;
- ✦ розробити організаційний механізм підвищення результативності суб'єктів господарювання з позиції отримання економічного та соціального ефектів;

- ✦ удосконалити понятійно-категоріальний апарат регіональної економіки та економіки підприємств шляхом введення поняття «рівень адаптації суб'єктів господарювання регіону до зовнішнього (екзогенного) оточення»;
- ✦ запропонувати комплексний показник «рівень адаптації суб'єктів господарювання до зовнішнього (екзогенного) оточення» та його складові (рівень адаптації персоналу змінам; мотивація суб'єктів господарювання до впровадження інноваційних та технологічних змін;
- ✦ розробити інформаційний портал для взаємодії суб'єктів господарювання;
- ✦ розробити технічні можливості переходу суб'єктів підприємництва до нового рівня господарювання;
- ✦ розробити пропозиції щодо підвищення результативності діяльності суб'єктів господарювання регіону в контексті їх ресурсного забезпечення.

У результаті вирішення ряду завдань буде реалізована мета даного дослідження.

У процесі дослідження використано такі загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, а саме: наукова абстракція, аналіз та синтез, групування, описові та емпіричні, індукція та дедукція, історичний і логічний, математичні методи та моделі, графічне та аналітичне моделювання.

Важливим завданням ведення підприємницької діяльності є підвищення ефективності та результативності діяльності суб'єктів господарювання, яке спрямовано на пошук шляхів найбільш ефективного використання ресурсно-сировинної бази та виробничого потенціалу. Адаптація суб'єктів господарювання з позиції складових їх ресурсного потенціалу набуває все більшого значення в умовах глобалізації та конкуренції, а дана наукова проблема набуває все більшої значущості, що і робить її актуальною.

У процесі дослідження бізнес-процесів суб'єктів господарювання варто відмітити, що дефініції «результативність» та «ефективність» мають дещо різне коріння.

Під результативністю розуміється міра досягнення цілей суб'єкта господарювання відносно обраної стратегії або плану перспективного розвитку [1; 2]. Разом із цим, особливістю та характеристикою ефективності є раціональне використання залучених матеріально-технічних, сировинних, трудових, фінансових та інформаційних ресурсів. Тобто відстежується чітке диференціювання щодо рівнів управління зовнішніми та внутрішніми складовими суб'єкта господарювання.

До зовнішніх (екзогенних) складових можна віднести: інституціональне забезпечення; фінансово-валютні, економічні, науково-технологічні, інформаційно-комунікаційні, екологічні, форс-мажорні обставини та ін.

До внутрішніх (ендогенних) складових слід віднести: планування; загальне управління; економіка та фінанси; виробництво; маркетингові дослідження; операційний менеджмент; управління персоналом; тайм-менеджмент (управління часом); організаційні заходи; збут і просування товарів на ринок; антикризові заходи; ризик-менеджмент тощо.

Важливість визначення зовнішніх і внутрішніх складових має усвідомлюватись у взаємозв'язку із управлінням ресурсно-сировинною базою в контексті поставлених завдань і стратегічної мети суб'єкта господарювання. Це дозволить своєчасно визначити вплив даних складових на показники результативності та, за необхідності, змінювати вектор управління ними з метою пошуку нових резервів та інших перспектив [3].

Важливою обставиною також є те, що набір факторів (складових), які впливають на результативність діяльності, для кожного суб'єкта господарювання є індивідуальними. Виробничий потенціал, своєю чергою, має бути реалізований у повному обсязі задля підвищення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання та їх подальшого соціально-економічного розвитку.

Як зазначалося в наших попередніх дослідженнях, ефективність – це відношення між досягнутими результатами та використаними ресурсами (витратами) [4].

Інші автори вважають, що ефективність господарювання діяльності заснована на таких постулатах [5]:

- ✦ залучення стейкхолдерів – зацікавлених суб'єктів, які своїми діями чи рішеннями здійснюють вплив на ефективність діяльності суб'єкта господарювання;
- ✦ використання теорій та концепцій (ощадливого виробництва, шість сигм, теорія обмежень, тотальна оптимізація виробництва) у контексті ефективності діяльності як синтезу комплексного, системного, цільового підходів, з метою створення ефективного виробництва за умови обмеженості ресурсів.

Результативність, безумовно, відображає певне зростання та розвиток суб'єкта господарювання, що відображається в його здатності до кількісних та якісних змін.

Результативність суб'єкта господарювання регіону формується крізь призму суспільних цінностей, які відповідають потребам суспільства в цілому та являє собою здатність системи до реалізації функцій цілепокладання, цілезабезпечення, досягнення мети, економічності та обумовленості [6].

Тобто результативність – це здійснення діяльності на основі формулювання цілей згідно з визначеними потребами для досягнення певного співвідношення між результатами та витратами з урахуванням факторів зовнішнього та внутрішнього середовища.

Згідно з міжнародною системою стандартизації ISO 9000:2207 під результативністю розуміється ступінь реалізації запланованих дій та досягнення запланованих результатів, а під ефективністю – співвідношення між досягнутим результатом і використаними ресурсами.

Результативність – доволі багаторівнева та диференційована категорія, у процесі оцінки якої неможливо узагальнити кількісні та якісні складові. Як уже зазначалося, результативність витікає з поставленої мети, на реалізацію якої впливають фактори зовнішнього середовища. Але для суб'єктів господарювання великого значення набувають не тільки питання реалізації поставленої мети, але й мінімізація витрат (матеріальних, фінансових, часових, тощо), що приводить до отримання додаткового ефекту, тобто до максимізації показників ефективності діяльності підприємств. Дане твердження знаходить свою реалізацію при встановленні об'єктивних факторів, які впливають на стан суб'єкта господарювання (невірно підібрана стратегія, відсутність або неефективне використання наявних ресурсів, незбалансованість між складовими потенціалами, бездіяльність персоналу, відсутність інформаційно-комунікаційної підтримки тощо).

Таким чином, можна зробити висновок, що результативність є агрегованим та узагальнювальним показником, а ефективність виступає її складовою. Саме результативність дозволяє здійснити комплексну оцінку діяльності суб'єкта господарювання.

Усе вищесказане дозволяє сформулювати концептуальну модель підвищення результативності підприємств з позиції отримання економічного та соціального ефекту (рис. 1).

Дана модель дозволяє суб'єктам господарювання більш детально окреслити фактори внутрішнього та зовнішнього середовища, які будуть впливати на їх господарську діяльність. Дослідження даних факторів дозволить створити умови для більш швидкого реагування на зміни та адаптацію суб'єкта господарювання до них.

Особливого значення при формуванні взаємозв'язків між різними факторами зовнішнього та внутрішнього середовища набувають питання формування моделі управління та поведінки діяльності суб'єкта господарювання. У процесі господарської діяльності суб'єктами підприємництва виявляються деструктивні фактори, які можна виправити шляхом стимулювання та мотивації до зміни цих факторів на позитивні, із залученням новітніх (інноваційних) технологій.

Відомий американський вчений Д. С. Сінк (D. S. Sink) вважає, що результативність – це система індикаторів (показників) та характеристик, які у своїй сукупності відображають ефективність функціонування соціально-економічної системи (підприємства, регіону, суб'єкта господарювання). Важливими кате-

горіями при визначенні результативності він вважає: відповідність організації її цілям та меті; інтегральну якість функціонування організації; успішність функціонування організації [7].

За Д. Сінком індикатори результативності поділено на такі підсистеми: дієвість; економічність організації; якість продукції; прибутковість підприємства; продуктивність; впровадження новітніх технологій та інновацій.

Однак якщо показники результативності і будуть високими, то це ще не гарантує суб'єкту господарювання успіху на ринку, оскільки важливим показником є обсяги реалізації продукції/послуг, що виступає мірилом конкурентоспроможності як самої продукції, так і підприємства в цілому.

Пріоритети кожного з критеріїв результативності (відповідність організації її цілям та меті; інтегральна оцінка функціонування організації; успішність функціонування організації) залежать від багатьох факторів (табл. 1).

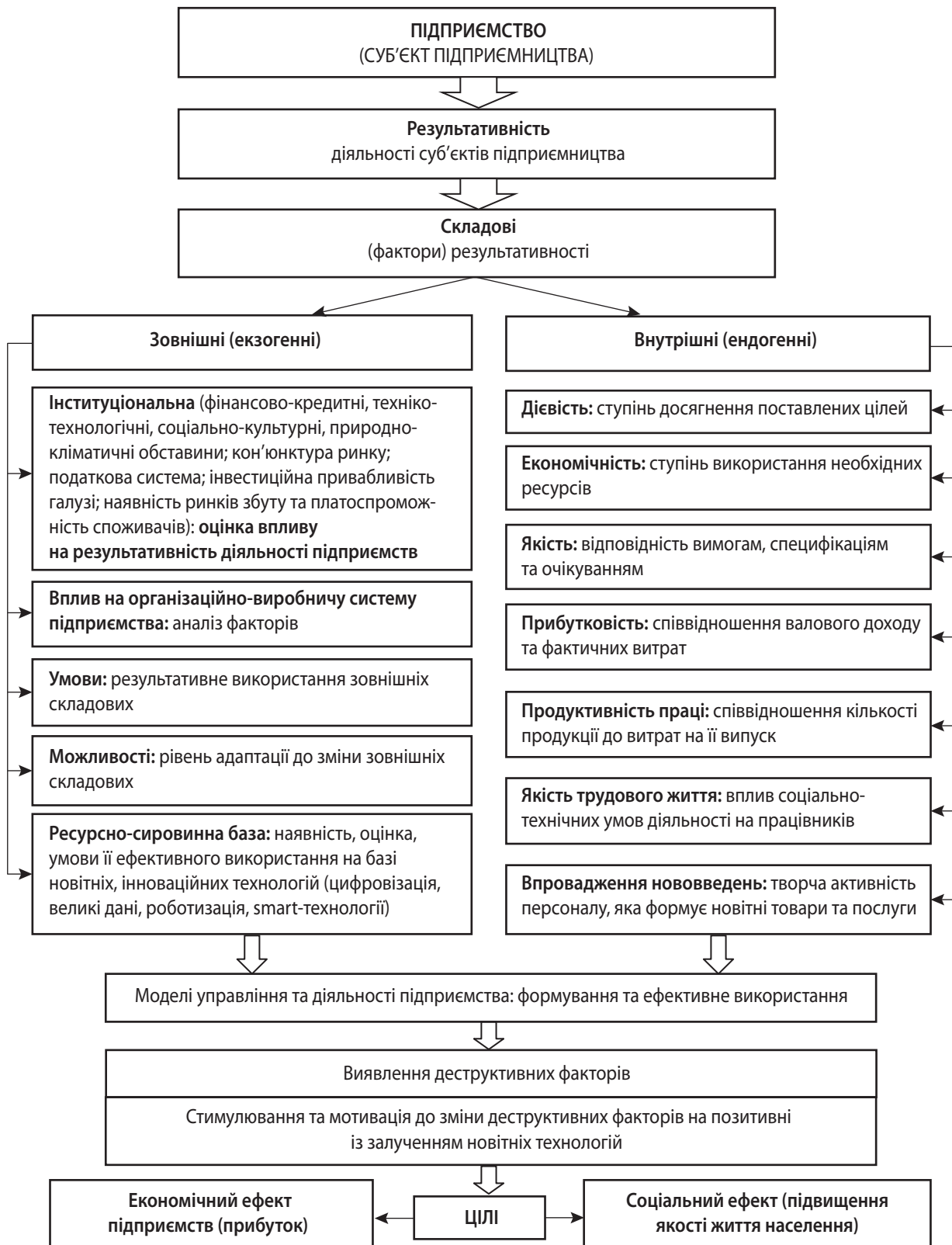
Результативність управління суб'єктів господарювання регіону визначається ступенем досягнення цілей і вихідними показниками об'єктів управління, які, своєю чергою, повинні мати позитивні темпи зростання, що демонструє можливість суб'єктів господарювання мати позитивну ділову активність [8].

Інші автори вважають, що продуктивність потрібно розглядати з позиції інноваційної підприємницької діяльності. Так, продуктивність господарської діяльності є суспільно корисним результатом від ефективного перетворення компетентностей (знань, вмінь, навичок, досвіду) персоналу, матеріальних, фінансових, енергетичних, інтелектуальних, організаційно-управлінських ресурсів, можливостей переходу на якісно нові економічні блага з більшою цінністю і відповідно до потреб та очікувань зацікавлених сторін, що забезпечує стійкий і збалансований розвиток підприємницьких структур і економіки регіону в цілому [9].

Багаторічні економічні дослідження демонструють, що результативність та ефективність діяльності суб'єктів господарювання вимірюється кількісно завдяки ряду показників, а саме: рентабельності, продуктивності праці, ліквідності, норми прибутку, трудоемності, собівартості продукції та послуг, матеріалоємності, фондоємності.

Комплексна оцінка діяльності суб'єктів господарювання, в рамках даного дослідження, буде будуватися на визначенні рівня рентабельності їх діяльності, що є відносною характеристикою фінансових результатів та демонструє ефективність діяльності суб'єктів господарювання регіону.

Показники рентабельності також виступають характеристиками факторного середовища формування прибутку суб'єктів господарювання.

Рис. 1. Концептуальна модель підвищення результативності підприємств з позиції отримання економічного та соціального ефекту

Значення та роль (якісні критерії) показників рентабельності для суб'єктів господарювання регіону наведено на рис. 2.

Розглянемо такі показники рентабельності:

✦ рентабельність продукції (продажів) (*ROS*) (розраховується як відношення суми чистого прибутку до виручки від реалізації продукції/послуг);

Вплив факторів внутрішнього середовища на формування критеріїв результативності суб'єктів господарювання

Фактор	Складові фактора
Масштаб організаційно-управлінської системи	Річний обсяг виробництва, чисельність персоналу, продуктивність праці
Функції системи	Наукові розробки, виробництво, пакування, логістика, просування та реалізація продукції, маркетинг
Тип виробництва	Виробничі цеха, ділянки збору та упакування, відділ розподілу продукції
Зрілість системи з позиції управлінського кадрового складу	Управління, організаційні структури, методи управління, комунікаційні процеси, делегування повноважень
Суб'єкти (учасники) системи	Постачальники, стейкхолдери, посередники, конкуренти, споживачі

Джерело: складено на основі [7].

Рис. 2. Якісні критерії показників рентабельності для суб'єктів господарювання регіону

Джерело: авторська розробка.

- ✦ рентабельність активів (ресурсів) (*ROA*) (розраховується як відношення суми чистого прибутку до середньорічної вартості активів підприємства);
- ✦ рентабельність капіталу (інвестицій) (*ROE*) (розраховується як відношення суми чистого прибутку до середньорічної вартості капіталу підприємства).

Різні показники рентабельності дозволяють розробити альтернативні шляхи її підвищення, при аналізі яких розрізняють вплив зовнішніх і внутрішніх факторів.

Рентабельність продукції/продажів дозволяє отримати інформацію щодо прибутку суб'єктів господарювання з кожної гривні виручки від реалізації продукції. Даний показник рентабельності дозволяє

оцінити рівень, динаміку та вплив різних факторів на зміну рентабельності та вплинути на її підвищення.

Рентабельність активів/ресурсів описує ефективність використання ресурсно-сировинної бази суб'єктів господарювання, тобто скільки гривень операційного прибутку приносить кожна гривня інвестованого в ресурси або активи підприємства капіталу.

Рентабельність капіталу/інвестицій дозволяє отримати інформацію щодо взаємозв'язку прибутку та капіталу, який інвестовано у формування активів суб'єкта господарювання з метою підвищення його прибутку.

Існує велика кількість показників рентабельності залежно від об'єкта дослідження. Тому важливим постають питання наукового підґрунтя при визначенні показників рентабельності.

Виокремлюють три підходи до розрахунку показників рентабельності, а саме: витратний; дохідний; ресурсний.

Витратний підхід використовується для розрахунку показників рентабельності продукції/послуг. Він дозволяє оцінити ефективність використання коштів, спожитих у процесі виробництва або здійснення інших видів господарської діяльності [10].

Дохідний підхід дозволяє враховувати результати бізнес-процесів та майбутні доходи від приєднаних нематеріальних об'єктів (торгова марка, торговий знак). Дані об'єкти оцінюються згідно з доходом, який вони приносять суб'єктам господарювання [10].

Ресурсний підхід базується на розрахунку показників рентабельності, де в чисельнику використовуються показники прибутку від реалізації, а в знаменнику – ресурси, якими виступають показники капіталу [10].

Автори погоджуються з даним твердженням, і в цьому дослідженні ми зупинимося на такій методиці виміру рентабельності:

$$R_k = ЧП = R_{\text{прод.}} \cdot K_{\text{обор.акт.}} \cdot K_{\text{фін.лівер.}} \quad (1)$$

або

$$I_{Rk} = I_{R\text{прод.}} \cdot I_{K\text{обор.акт.}} \cdot I_{K\text{фін.лівер.}} \quad (2)$$

де ЧП – чистий прибуток;

K – середньорічна вартість капіталу підприємства;

R_k – рентабельність капіталу;

$R_{\text{прод.}}$ – рентабельність продажу;

$K_{\text{обор.акт.}}$ – коефіцієнт оборотності активів підприємства;

$K_{\text{фін.лівер.}}$ – коефіцієнт фінансового лівереджу.

Отже, рентабельність виступає інтегральним індексом, який наявно демонструє результативність роботи суб'єктів господарювання регіону: отримання прибутку; якість прийнятих управлінських рішень; управління фінансовою, операційною, інноваційно-інвестиційною та інформаційно-комунікаційною діяльністю.

Підвищення результативності діяльності суб'єктів господарювання регіону в контексті їх ресурсного забезпечення відображається, як зазначалося вище, низкою показників, таких як: рентабельність, продуктивність праці, норма прибутку, трудоемність, собівартість продукції та послуг, матеріалоемність, фондоемність тощо.

Економічне зростання суб'єктів господарювання характеризується як збільшенням ресурсів, так і ефективністю їх використання. Виходячи з даного твердження та мети дослідження, вважаємо за необхідне запровадити (рекомендувати) до вже перелічених показників ще один комплексний показник – рівень адаптації суб'єктів господарювання регіону до зовнішнього (екзогенного) оточення.

Рівень адаптації суб'єктів господарювання регіону до зовнішнього (екзогенного) оточення –

це можливість соціально-економічної системи трансформувати фактичні ресурси в механізми для задоволення існуючих або виникаючих (швидкозмінних) потреб споживачів з метою отримання суб'єктами господарювання регіону синергетичного ефекту.

Даний комплексний показник включає в себе ряд складових, які в сукупності й формують «імунітет» (стійкість) до викликів сьогодення та впливів навколишнього середовища, а саме (табл. 2):

- ✦ рівень адаптації персоналу до змін;
- ✦ мотивація суб'єктів господарювання регіону стосовно впровадження інноваційних і технологічних змін;
- ✦ створення інформаційного простору для суб'єктів господарювання;
- ✦ можливість (технічна) переходу суб'єктів підприємництва до нового рівня господарювання;
- ✦ перспективи наявності й ефективного використання ресурсного потенціалу суб'єкта господарювання регіону.

Згідно зі складовими комплексного показника «рівень адаптації суб'єктів господарювання регіону до зовнішнього (екзогенного) оточення» та їх описом вважаємо, що необхідно кількісно та якісно прорахувати новий (введений) показник.

Оцінка буде здійснюватися згідно з методом експертних оцінок у балах (коефіцієнтах), що в майбутньому дозволить прорахувати інтегральні індекси по кожному суб'єкту господарювання та по окремому регіону в цілому.

Рівень адаптації суб'єктів господарювання регіону до зовнішнього (екзогенного) оточення (РАСГ) можна представити такою формулою:

$$РАСГ = \sqrt[3]{РА \cdot МС \cdot ІІ \cdot НРГ \cdot ВРП}, \quad (3)$$

де РАСГ – інтегральний показник рівня адаптації суб'єктів господарювання регіону до зовнішнього (екзогенного) оточення;

РА – рівень адаптації персоналу змінам;

МС – мотивація суб'єктів господарювання до впровадження інноваційних і технологічних змін;

ІІ – створення інформаційного простору для суб'єктів господарювання;

НРГ – можливість (технічна) переходу суб'єктів підприємництва до нового рівня господарювання;

ВРП – ефективне використання ресурсного потенціалу суб'єкта господарювання.

Дана формула дозволить прорахувати рівень адаптації суб'єкта господарювання до зовнішнього оточення, тобто визначити його кількісно.

Кількісна оцінка, своєю чергою, дозволить визначити коефіцієнт рівня адаптації суб'єкта господарювання регіону до зовнішнього (екзогенного) оточення (де менше 1 – низький, більше 1 – високий).

Пропозиції щодо підвищення результативності діяльності суб'єктів господарювання регіону:

Складові рівня адаптації суб'єктів господарювання регіону до зовнішнього (екзогенного) оточення

Складові комплексного показника	Опис складових
1. Рівень адаптації персоналу змінам (РА)	<ul style="list-style-type: none"> – Рівень стійкості персоналу; – наявність/відсутність ознак опору персоналу змінам; – психоемоційний стан персоналу; – бажання персоналу підвищити свої можливості; – мотивація персоналу до змін і підвищення соціального рівня кожного
2. Мотивація суб'єктів господарювання до впровадження інноваційних і технологічних змін (МС)	<ul style="list-style-type: none"> – Податкові пільги, канікули тощо; – привабливі умови для отримання позик; – дотації з місцевих і державного бюджетів; – субвенції; – державні програми з підтримки деяких секторів підприємництва
3. Створення інформаційного простору для суб'єктів господарювання (ІП)	<ul style="list-style-type: none"> – Проведення роз'яснювальної роботи органами місцевого управління (РТП, СППУ, Асоціація міст України тощо) із суб'єктів господарювання щодо нових тенденцій та перспектив розвитку; – залучення суб'єктів господарювання до проєктів, грантів, інтеграції з іншими суб'єктами різних країн; – створення інформаційних програм/платформ для об'єднання інтересів суб'єктів господарювання; – роз'яснення новел законодавства
4. Можливість (технічна) підприємництва до нового рівня господарювання (НРГ)	<ul style="list-style-type: none"> – Наявність ресурсної та матеріальної баз; – швидкість переходу від одного до іншого стану; – швидкість і можливість оновлення технічної бази; – наявні фінансові ресурси для здійснення переходу до нового рівня господарювання
5. Ефективне використання ресурсного потенціалу суб'єктів господарювання (ВРП)	<ul style="list-style-type: none"> – Новітні, інноваційні виробничі технології; – безвідходне або маловідходне виробництво; – перехід до цифрових технологій ведення суб'єктів господарювання; – впровадження інформаційно-комунікаційних технологій; – використання положень нової парадигми «Суспільство 4.0»; – вивчення попиту та пропозиції на даному ринку

Джерело: авторська розробка.

1. У сучасних умовах запорукою зниження витрат виробництва може бути формування інтегрованих структур (об'єднання підприємств, суб'єктів господарювання, підприємницьких одиниць). Ці об'єднання формуються на основі корпоративних зв'язків і дозволяють створювати ланцюг зацікавлених сторін у здійсненні господарської діяльності з метою мінімізації витрат. Тобто об'єднуються ланки (підприємницькі одиниці) однотипного профілю, створюючи тим самим ефективну, конкурентоздатну систему виробництва.

2. У рамках даного дослідження важливим є розуміння підвищення результативності діяльності суб'єкта господарювання з позиції як економічного осмислення, так і соціального, оскільки саме соціальний ефект дозволяє досягти основної мети – підвищення добробуту та якості життя населення нашої країни.

3. Запровадити адаптаційно-інституціональне забезпечення розвитку (управління) регіонів.

4. Створити інформаційно-комунікаційну (цифрову) платформу, яка б відповідала реалізації таких питань підприємців:

- ✦ онлайн-спілкування із зацікавленими сторонами ведення господарської діяльності;
- ✦ онлайн-спілкування із представниками державних органів, у т. ч. бухгалтером та юристом;
- ✦ надання послуг (платних) зі створення або ліквідації ФОП, підприємства, ТОВ тощо;
- ✦ допомога у веденні внутрішньої документації;
- ✦ допомога в роботі комп'ютерних програм (комп'ютерне забезпечення) ведення господарської діяльності;
- ✦ створення регіонального органу допомоги підприємцям при міських та обласних радах.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило визначити, що результативність та ефективність діяльності суб'єктів господарювання регіону дещо різняться між собою. Результативність є агрегуючим та узагальнюючим показником, а ефективність виступає її складовою.

У діяльності суб'єктів господарювання важливою умовою їх подальшого функціонування є ви-

конання умови, коли результати економічної діяльності (прибуток) перевищують витрати (позитивний ефект).

Запорукою підвищення результативності діяльності суб'єктів господарювання є наявність, відтворення та раціональне (ефективне) використання ресурсно-сировинної бази та їх потенціалу.

Наявний або відтворений потенціал ресурсного забезпечення регіону дозволить провести прогнозний сценарій, тобто здійснити оцінку подальшого соціально-економічного розвитку.

Потенціал ресурсного забезпечення регіону дозволить досягти товарної та продуктової безпеки та запровадити принципи імпортозаміщення.

Завдяки можливостям соціально-економічної системи (регіону) трансформувати ресурси в готові товари та продукти можна здійснити інтеграцію у глобальний простір (Європа, світ). ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Лігоненко Л. О. Дискусійні питання щодо трактування сутності та співвідношення понять «ефективність» і «результативність» управління. *Актуальні проблеми економіки*. 2008. № 10. С. 207–216.
2. Кирсанов Д., Шешко Л. Результативність й ефективність діяльності підприємств: оцінювання та максимізація. *Економіст*. 2012. № 7. С. 21–25.
3. Кравченко О. А., Бевзенко Х. С., Бут Є. М. Економічна концепція підвищення ефективності діяльності виробничих підприємств. *Економіка: реалія часу*. 2015. № 5. С. 69–76. URL: <https://economics.net.ua/files/archive/2015/No5/69.pdf>
4. Топалова І. А. Формування ефективних логістичних ланцюгів на регіональних товарних ринках // Збірник наукових праць за матеріалами XVI Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми сучасного управління в соціально-економічних, гуманітарних та технічних системах» (м. Одеса, 19 листопада, 2020 р.). Одеса, 2020. С. 26–32.
5. Ефективність підприємницької діяльності суб'єктів господарювання в роздрібній торгівлі в умовах конкуренції // Актуальні проблеми та напрями розвитку потенціалу соціально-економічних систем в умовах конкуренції: монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Л. Л. Калініченко. Харків: ФОП Панов А. М., 2017. 275 с.
6. Монастирський Г. Л. Теорія організації: підручник. 2-ге вид., допов. і перероб Тернопіль: Крок, 2019. 368 с.
7. Sink D. S., Tuttle T. C. Planning and measurement of in your organisation of the future. Norcross, USA: Industrial Engineering and Management Press, 1989. 528 p.
8. Планування ділового розвитку фірми: навч. посіб. / Бутенко А. І., Уманець Т. В., Шлафман Н. Л. та ін. Одеса: Інтерпрінт, 2016. 248 с.
9. Буркинський Б. В., Лайко О. І., Шлафман Н. Л. Стратегічні напрямки підвищення продуктивності підприємницької діяльності в Україні. *Економічні інновації*. 2020. Т. 22. Вип. 4. С. 7–18. DOI: [https://doi.org/10.31520/ei.2020.22.4\(77\).7-18](https://doi.org/10.31520/ei.2020.22.4(77).7-18)

10. Рзаєв Г. І., Драгочинська Д. О. Показники рентабельності як аналітичні ознаки прояву ризику за умов невизначеності. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2017. № 5. С. 73–77. URL: <http://elar.khmnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/6194/1/6.pdf>

REFERENCES

- Burkynskyi, B. V., Laiko, O. I., and Shlafman, N. L. "Strategichni napriamky pidvyshchennia produktyvnosti pidpriemnytskoi diialnosti v Ukraini" [Strategic Directions for Increasing the Productivity of Entrepreneurial Activity in Ukraine]. *Ekonomichni innovatsii*, vol. 22, no. 4 (2020): 7-18. DOI: [https://doi.org/10.31520/ei.2020.22.4\(77\).7-18](https://doi.org/10.31520/ei.2020.22.4(77).7-18)
- Butenko, A. I. et al. *Planuvannia dilovoho rozvytku firmy* [Planning the Business Development of the Company]. Odessa: Interprint, 2016.
- "Efektyvnist pidpriemnytskoi diialnosti subiektiv hospodariuvannia v rozdribnii torhivli v umovakh konkurentsii" [Effectiveness of Entrepreneurial Activities of Business Entities in Retail Trade in Conditions of Competition]. In *Aktualni problemy ta napriamy rozvytku potentsialu sotsialno-ekonomichnykh system v umovakh konkurentsii*. Kharkiv: FOP Panov A. M., 2017.
- Kravchenko, O. A., Bevzenko, Kh. S., and But, Ye. M. "Ekonomichna kontseptsiiia pidvyshchennia efektyvnosti diialnosti vyrobnychykh pidpriemstv" [The Economic Concept of Increasing the Efficiency of Industrial Enterprises]. *Ekonomika: realia chasu*, no. 5 (2015): 69-76. <https://economics.net.ua/files/archive/2015/No5/69.pdf>
- Kyrsanov, D., and Steshko, L. "Rezultatyvnist i efektyvnist diialnosti pidpriemstv: otsiniuvannia ta maksymizatsiia" [Productivity and Efficiency of Enterprises: Assessment and Maximization]. *Ekonomist*, no. 7 (2012): 21-25.
- Lihonenko, L. O. "Dyskusiini pyttannia shchodo traktuvannia sutnosti ta spivvidnoshennia poniat "efektyvnist" i "rezultatyvnist" upravlinnia" [Discussion Questions Regarding the Interpretation of the Essence and Relationship of the Concepts of "Efficiency" and "Effectiveness" of Management]. *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 10 (2008): 207-216.
- Monastyrskyi, H. L. *Teoriia orhanizatsii* [Theory of Organization]. Ternopil: Krok, 2019.
- Rzaiev, H. I., and Drahochnyska, D. O. "Pokaznyky rentabelnosti yak analitychni oznaky proiavu ryzkyu za umov nevyznachenosti" [Profitability Indicators as Analytical Characteristics of Risk Manifestation under Conditions of Uncertainty]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*, no. 5 (2017): 73-77. <http://elar.khmnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/6194/1/6.pdf>
- Sink, D. S., and Tuttle, T. C. *Planning and measurement of in your organisation of the future*. Norcross, USA: Industrial Engineering and Management Press, 1989.
- Topalova, I. A. "Formuvannia efektyvnykh lohistychnykh lantsiuhiv na rehionalnykh tovarnykh rynkakh" [Formation of Effective Logistics Chains in Regional Commodity Markets]. *Aktualni problemy suchasnoho upravlinnia v sotsialno-ekonomichnykh, humanitarnykh ta tekhnichnykh systemakh*. Odessa, 2020. 26-32.